

811.163.4*3(497.6)

rad primljen: 27. 9. 2017.
rad prihvaćen: 25. 10. 2017.

IZVORNI NAUČNI RAD

ERMA RAMIĆ-KUNIĆ

stručna saradnica, MA
Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu
Hasana Kikića 12, Sarajevo, BiH
erma.ramic.kunic@izj.unsa.ba

LEKSIČKE OSOBINE EVANĐELJA IZ DOVOLJE

Sažetak: U radu se analiziraju leksičke osobine Evanđelja iz Dovolje. Analiza pokazuje brojne leksičke sličnosti s evanđeljima koja imaju podmlađenu leksiku tzv. jurjevsko-mstislavljevog tipa. U skladu s tim, ovo bosansko četveroevanđelje s početka 15. stoljeća pokazuje leksičke inovacije karakteristične za preslavski centar, a to ga odvaja od većine drugih bosanskih kodeksa koje odlikuje značajna orijentiranost ka konzervativnijoj tradiciji. Osim leksičkih inovacija, detaljnom su analizom zabilježene i druge jezičke inovacije, poput prelaska / u o, pa vrijeme nastanka kodeksa treba tražiti u početku 15. stoljeća. Komparativnom analizom sačuvanog teksta Evanđelja pokazalo se da inovacije nisu podjednako zastupljene u cijelom kodeksu. Naime, u prvom dijelu rukopisa, tj. u Evanđelju po Mateju, one su daleko frekventnije nego u Evanđelju po Luki, a značajno manje u odnosu na Evanđelje po Marku. Različita leksička rješenja rezultat su i postojanja najmanje dva različita predloška s kojih su pisari prepisivali tekst Evanđelja.

Ključne riječi: Dovoljsko evanđelje, leksičke inovacije, preslavizmi, bosanska redakcija.

Dovoljsko četveroevanđelje srednjovjekovni je kodeks bosanske redakcije. Čuva se u Ruskoj nacionalnoj biblioteci registrirano u Giljferdingovoj zbirci pod rednim brojem sedam (Гильф. 7). U junu ove godine kompletan je rukopis postavljen na stranicu Ruske nacionalne

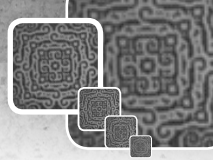
biblioteke čime su omogućena dalja filološka ispitivanja ovog do sada gotovo nedostupnog rukopisa¹.

U dosadašnjoj se literaturi uglavnom donose njegove osnovne kodikološke osobine. Prvi se put spominje u *Izvjestaju* (Otčetu) Ruske nacionalne biblioteke za 1868. godinu. Dovoljsko evanđelje spominje E. Granstrem (1953: 103) u knjizi “Описание русских и славянских пергаменных рукописей” navodeći da je pisano poluustavom, a pritom ga ne identificirajući kao bosanski rukopis, za razliku od Pripkovićevog evanđelja koje se navodi neposredno ispred Dovoljskog evanđelja (Гильф. 6), a predstavlja “полуустав боснийского письма”². O rukopisu kratko izvještava i V. A. Mošin (1958: 412) navodeći da se radi o četveroevanđelju pisanom pismom koje karakterizira kao “скоропись, близкая к полууставу”, a potom ga datira u posljednju četvrtinu 14. stoljeća³. Ovaj rukopis ukratko je predstavila i Herta Kuna (2008: 115–117) iznoseći osnovne odlike ovog četveroevanđelja i određujući njegovu pripadnost bosanskoj skupini kodeksa. Evanđelje ima 114 listova, od kojih su tri pergamenta, tekst je na ukupno 110 listova, dva prazna lista su na početku i na kraju; za razliku od većine drugih evanđelja iz bosanske grupe koja su pisana na pergamentu, Dovoljsko evanđelje pisano je na papiru, uobičajenog jednostupčanog formata (21,5 x 14,5 cm). Evanđelje nije sačuvano u cijelosti. Nedostaje prva polovina Evanđelja po Mateju. Tako rukopis počinje Evanđeljem po Mateju od stiha Mt. 14:11, s tim da se na stranici 17a nalazi tekst od kraja stiha Mt. 12:40 pa do polovine stiha Mt. 13:50, što je rezultat kasnijeg pogrešnog uvezivanja knjige. Nedostaje

¹ Evanđelje iz Dovolje dostupno je na linku: <http://www.nlr.ru/manuscripts/fondy/elektronnyj-katalog#11?ab=0ED04922-7704-4321-89A8-02ED1CDFB6B9>.

² U kratkom opisu Dovoljskog evanđelja E. Granstrem navodi sljedeće: “Евангелие. XIV в. Бумага, лл. 44–45 пергаменные. Полууставъ. Заставки и инициалы рисованы киноварю и чернилами. Сохранилась нижняя доска переплета, современного р-си. Найдена в м-ре Доволя, Герцеговина. 110лл. 21, 5 x 14, 5. Нач. и кон. утрачены. Отчет ПБ, 1868 г., с 15”.

³ U Mošinovom opisu ovog kodeksa stoji: “Четвероевангелие из монастыря Доволя, 110лл, бум., не «скоропись, близкая к полууставу», а полуустав, последняя четверть XIV в.: вод. знак – лук по стрелой типа МТ, 427 из 1387–1389 гг. и МТ, 430 из 1388 г. (р. ГМ, 103)”.

i dio od sredine stiha Mt. 25:55 sve do kraja stiha Mt. 27:14. Nedostaju i pojedini dijelovi Evanđelja po Marku: od kraja stiha Mk. 1:11 pa do polovine stiha Mk. 2:4, od polovine stiha Mk. 5:42 do stiha Mk. 6:7, od kraja stiha Mk. 8:16 pa do kraja stiha Mk. 9:14. Osim toga, nedostaje i značajan dio Evanđelja po Luki: dio teksta od kraja stiha Lk. 4:2 pa do stiha 6:49; zatim, od polovine stiha Lk. 7:45 do polovine stiha Lk. 8:23; od polovine stiha Lk. 9:13 pa do polovine stiha Lk. 9:22; od kraja stiha Lk. 11:54 do početka stiha Lk. 13:4; od početka stiha Lk. 19:10 pa sve do samog kraja. Izgubljeno je i kompletno Evanđelje po Ivanu. Kuna (2008: 116–117) ističe da se radi o rukopisu s izrazitim bosanskim kako paleografskim, tako i ortografskim osobinama: nema ligatura osim ligature ю, nema nadrednih znakova, ima đery, u pisanju ne razlikuje /l/, /n/ i /lj/, /nj/. Ovaj je kodeks ukratko predstavila i Anica Nazor (2005: 553) u radu “Rukopisi crkve bosanske” navodeći prvenstveno sadržane dijelove kodeksa⁴.

Marginalni zapisi ne pružaju podatke o vremenu i mjestu nastanka kodeksa. Po svemu sudeći, Evanđelje pripada početku 15. stoljeća. Osim brojnih leksičkih inovacija, tome u prilog govore i brojni primjeri fonetske promjene *l* u *o*.

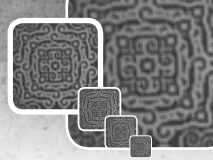
Tako se pojavljuje печао u Mt. 13:22; подоононцн u Mt. 14:36; коонон u Lk. 11:13; веоазауаи u Lk. 11:13; свнтноннка u Lk. 11:33, Lk. 11:34, Lk. 11:36; веоблуду u Mt. 19:24, веобужаъ u Mk. 1:6; сеоннхъ u Mt. 13:36. U posljednja dva primjera, u leksemama веобужаъ i сеоннхъ iznad slova o dopisano je istom rukom љ, što govori da je promjena *l* u *o* bila živa u govoru, a pisar, svjestan da se radi o svetom tekstu, nastoji se pridržavati norme i predložka s kojeg prepisuje pa samim tim vrši dodatnu autokorekciju. Prisutan je i refleks slogotvornog *l* u *u*. Zabilježeni su sljedeći primjeri: ступъ u Mt. 21:33, Mk. 12:1, Lk. 13:4, Lk. 14:28; умуча u Mt. 22:12; вуненню u Lk. 8:24; мубншн u Lk. 10:41; тукущуму u Lk. 11:10; пyna u Lk. 11:39. Osim toga, javljaju se

⁴ “Četveroevanđelje (bez početka i konca). Listovi su oštećeni i izjedeni od kukaca. Restaurirano je u RNB 1978. Sadrži dijelove evanđelja po Mateju (l. 17–20v, 1–16v, 21–36), po Marku (36–71v) i po Luki (71v–110v). Nađeno je 1857. godine u manastiru Dovolja u Hercegovini.”

i brojni primjeri vokalizacije poluglasa u jakoj poziciji, kao i zamjene prijedloga i prefiksa **въ** sa *u*.

Na stranici 19a, na gornjoj margini, novijom je rukom napisano *Piva* na osnovu čega Herta Kuna (2008: 116) zaključuje da je rukopis prije nego je donesen u tadašnji Petrograd bio u Pivskom manastiru. Nema nikakvih podataka o mjestu nastanka ovog kodeksa niti o pisarima koji su ga ispisivali. Tekst Dovoljskog evanđelja nije ispisivala jedna ruka, što se vidi po direktnim nastavljanjima u samom prijepisu teksta Evanđelja. Prvi pisar ispisuje tekst do strane 48b. Od strane 48b pa kompletno Evanđelje po Marku ispisuje druga ruka. U Evanđelju po Luki više ruku ispisuje kraće odlomke teksta. Vjerovatno je pisano u pisarnici u kojoj je bilo više pisara zaduženih za njegovo prepisivanje. Rukopis je neuredan i s brojnim greškama. Tako se pojavljuju greške nastale uslijed neraspoznavanja slovnih oblika u predlošku (кѣка сого umjesto вѣка сего u Mk. 4:20), izostavljanja slova (кннкъ umjesto кннжннкъ Lk. 9:22, боуть umjesto боудеть u Lk 11:2) te nepotrebnih udvajanja (ненемъ umjesto немъ u Mt. 22:16, нь рьцн словомь нь рцн словом u Lk. 7:7, залалаль umjesto заклалъ Lk. 15:30). Pisari su često i pod utjecajem paralelnog mjesta. Tako u stihu Lk. 9:59 pisar ispisuje прѣжде pod utjecajem paralelnog mjesta Mt. 8:21, a za razliku od drugih rukopisa koji na tom mjestu imaju дрѣвле⁵; u Lk. 9:45 разумѣють pod utjecajem paralelnog mjesta Mk. 9:32, dok drugi bosanski rukopisi imaju оцютеть (оѣтеть); u Lk. 11:23 растачаетъ pod utjecajem paralelnog mjesta Mt. 12:30, a za razliku od drugih bosanskih rukopisa koji tu imaju събрае (събраеть). Osim navedenih grešaka, u jednom dijelu teksta Evanđelja po Luki ispisan je i pogrešan dio teksta na pogrešnom mjestu. Naime, na kraju stranice 106a ispisan je tekst do stiha Lk. 17:24, a na stranici 106b počinje tekst od stiha Lk. 18:1 (od riječi кннмь како), a završava sredinom stiha Lk. 18:9. Dalje se, na stranici 107a, opet počinje ispisivati tekst od stiha Lk. 17:5 pa sve kontinuirano do stiha Lk. 19:10 i tu se završava tekst Evanđelja. Tekst na stranici

⁵ S obzirom na to da se прѣжде javlja već u Asemanijevom evanđelistaru, navedeni primjer utjecaja paralelnog mjesta ne mora značiti grešku pisara Dovoljskog evanđelja.

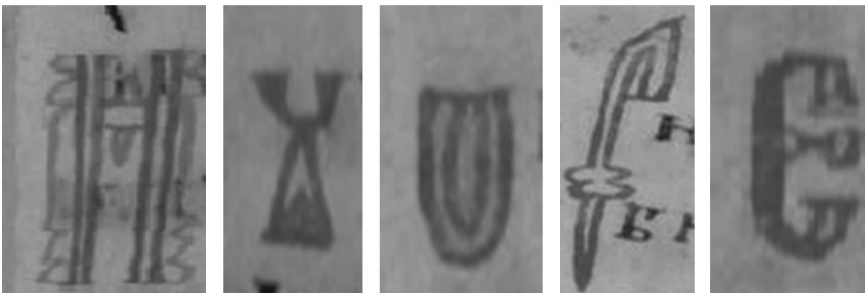

106b, na kojoj je greškom ispisan dio teksta od stiha Lk. 18:1 do Lk. 18:9, korigiran je crvenim mastilom. Navedena greška u Evanđelju najvjerojatnije nije bila u predlošku s kojeg se prepisivalo. Nastala je kao rezultat smjene tri različita pisara (106a–107b) u tom dijelu teksta, od kojih je svaki ispisivao svoj dio teksta te su se u konačnom sklapanju rukopisa pojavila mjesta preklapanja. Stoga je ovdje najvjerojatnije riječ o pisarnici u kojoj je radilo više pisara, a primjerak je mogao nastati u žurbi i za potrebe same pisarnice. Ispod korigirane greške nalazi se figura s ljudskim likom. Pored te figure novijom je rukom napisano *Pomilui me*.

Iluminacija rukopisa dosta je siromašna, ako se izuzme postojanje zastavica ispred popisa opširnih glava i ispred početka sačuvanih evanđelja te rijetko posebno ukrašenih velikih slova.

Zastavica na kraju Evanđelja po Mateju (36a)

(6a)

(8a)

(49b)

(105b)

(82a)

Oznake *začelo* i *konac* u Dovoljskom evanđelju javljaju se tri puta. Istom su rukom ispisane kao i glavni evanđeoski tekst i to na krajevima stihova Mt. 20:28, Mt. 24:28, Lk. 9:11 (3^aa).

Leksičke osobine Dovoljskog evanđelja

Dovoljski rukopis pokazuje slaganja s rukopisima bosanskog stabla u većini primjera koje Irena Grickat (1961–62: 279–280) navodi kao karakteristične za bosansku grupu rukopisa. Izuzetak čine dva primjera i to u stihu Mt. 26:10 gdje svi bosanski rukopisi imaju *тpоуды даеце*, a drugi *тpоуждаеце*. Dovoljsko evanđelje u ovom primjeru ne slijedi bosansku skupinu, a pridružuje mu se još i Sofijsko evanđelje. Osim toga, razliku čini stih Lk. 10:4 u kojem bosanski rukopisi imaju *вълагалница нн прры*, a drugi *вълагалница нн врѣтница*; Dovoljsko evanđelje u ovom stihu bilježi *вълагалница нн мѣшца* kao Jurjevsko, Mstislavljevo, Dobrilovo te Vukanovo evanđelje⁶.

U odnosu prema drugim evanđeljima iz bosanske grupe Dovoljsko evanđelje u pogledu leksičkih izbora pokazuje jače inoviranje. Zbog toga su mu leksička rješenja često drugačija od onih koja imamo u većini drugih bosanskih kodeksa koji pokazuju tendenciju za očuvanjem konzervativne leksike. Detaljnom usporedbom 125 leksičkih varijanti (arhaične leksike i preslavizama) koje donosi Tatjana Slavova (1989), Dovoljsko evanđelje u 19 njih pokazuje prisustvo leksike karakteristične za preslavski centar⁷. Da je Dovoljski rukopis, odnosno jedan od predložaka s kojeg je prepisan, prošao utjecaje preslavske redakcije svjedoče brojni preslavizmi⁸ koji se tekstu Evanđelja pojavljuju:

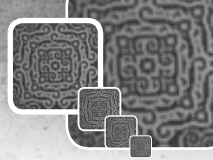
СТРАНЪННЪ – ѡЗЫЧЪННЪ

Mt. 18:17 *страннъ* Dovolj., Frol., Jur., Dl., Tr. | *ѡзнчъннъ* Čajn., Vrut., Sof., Mlet., Dan., Nik., Hval., Div., Kop., Mir., Rh., Mp., Bd., Hil. (s prefiksom *ino*), Dobrš., Karp., Trn. kao Mar., Ass., Zogr. | *погани* Pripk. kao Savv. (pod utjecajem paralelnog mjesta).

⁶ Mt. 26:10 *тpудъ даеце* Čajn., Kop., Hval., *тpоудн даеце* Pripk., Vrut., Div., Nik., za razliku od Dovolj. i Sof. koji imaju *тpоужаеце*; Lk. 10:4 *вълагалница нн пррн* Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Div., Nik., Kop., a za razliku od Dovolj. koje ima *вълагалница нн мѣшца*.

⁷ O osobinama preslavskog teksta vidjeti u: Slavova 1989.

⁸ S obzirom na to da u nauci postoji neslaganje o tome da li pojedine lekseme predstavljaju preslavski leksički sloj u ovom se radu vodilo listom preslavizama koje donosi Tatjana Slavova (1989).

СТРАНА – ЯЗЫКЪ

Mt. 20:19 стьрнамаь Dovolj., Mir., Vuk., Jur., Frol., Dl., Gf., Tr., Trn. | єзнкомь Čajn., Pripk., Sof., Mlet., Dan., Nik., Hval., Div., Kor., Crk., Hil., Bd., Rh., Mr., Dobrš., Karp. kao Zogr.;

Mt. 25:32 странн Dovolj., Gf., Trn. | єзнцин Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Mlet., Dan., Nik., Hval., Div., Kor., Mir., Dobrš., Karp. kao Mar., Zogr., Ass., Savv.

О ЛЪВУЖ – О ШОУЖЖ

Mt. 20:23 ω лъвуж^о Dovolj., Frol., Jur., Gf., Tr., Dl., Trn., Vuk., Hil. | ω шюю Čajn., Pripk., Sof., Mlet., Dan., Nik., Hval., Div., Kor., Mir., Crk., Rh., Mr., Bd., Dobrš., Karp. kao Mar., Zogr.

ТЬЧЫЖ – ТЪКЪМО

Mt. 14:36 тьчню Dovolj., Mir., Frol. | тъкмо Čajn., Pripk., Vrut., Mlet., Dan., Nik., Hval., Div., Kor., Trn., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd., Dobrš., Karp. kao Mar., Zogr.

ОСТАВЛЕННИЄ – ОТПУШТЕННИЄ, ОТЬДАННИЄ

Mt. 26:28 ω ставленне Dovolj., Čajn., Pripk., Mlet., Kor., Crk., Mr., Bd., Frol., Jur., Gf., Dl., Tr., Karp., Dobrš. kao Ass. | ω^тпущенне Vrut., Mir., Vuk., Hil. kao Zogr., Savv. | отьданыє Hval., Nik., Dan., Rh. kao Mar. (=Trn.);

Mk. 1:4 ω ставленне Pripk., Dovolj., Nik., Dan., Sof., Hval., Div., Mir., Jur., Karp. kao Ass. | ω^тпущенне Čajn., Mlet., Kor., Crk., Rh., Mr., Dobrš. kao Mar. (Trn.), Zogr., Savv.;

Lk. 1:77 оставленне Dovolj., Pripk., Vrut., Nik., Hval., Div., Nik., Kor., Mlet., Trn., Dobrm., Mir., Rh., Mr. | ω^тпущенне Čajn., Dan., Bd., Dobrš., Karp. kao Mar.;

Lk. 3:3 ω ставленне Dovolj., Čajn., Nik., Dan., Vrut., Hval., Mlet., Div., Kor., ω ставле (!) Pripk., Sof. def., Mir., Rh., Mr., Bd., Trn. | ω^тпущенне Crk., Dobrš., Dobrm., Curz., Karp. kao Mar.

старѣншна жьрьчьскъ – архнерен

Mt. 20:18 старншннамъ жарькнмь Dovolj., Mir., Frol., Jur., Dl., Tr. | архнерен Čajн., Pripk., Sof., Mlet., Dan., Nik., Hval., Div., Kop., Vuk., Crk., Rh., Hil., Mr., Bd., Karp., Dobrš. kao Mar. (=Trn.), Zogr.

право – амннь

Mt. 17:20 право Dovolj., Dobril., Tr., Crk. | амннь Čajн., Pripk., Vrut., Sof., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir., Vuk., Rh., Mr., Bd., Karp., Dobrš. kao Mar. (=Trn.);

Mt. 18:18,19 право Dovolj., Dobril., Frol., Tr., Hil.¹ (18:18); 18:19 Vuk., Crk., Hil., Dl., Gf., Tr. | амннь Čajн., Pripk., Vrut., Sof., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir., Vuk., Crk., Rh., Mr., Bd., Hil.² (18:18), Dobrš. kao Mar. (=Trn.) | нстннж Karp.;

Mt. 19:28 право Dovolj., Dobril., Tr. | амннь Čajн., Pripk., Vrut., Sof., Nik., Dan., Mlet., Hval., Div., Kop., Mir., Karp. kao Mar. (=Trn.), Ass., Zogr., Savv., Dobrš. def.;

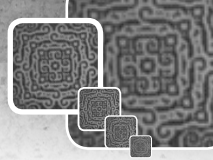
Mt. 23:36 право Dovolj., Dobril., Gf., Tr. | амннь Čajн., Pripk., Vrut., Sof., Mlet., Hval., Nik., Dan., Kop., Mir., Dobrš. def., Karp. kao Mar. (=Trn.), Ass., Zogr.

нѣкын – єдннь, єтеръ

Mk. 2:6 ннцн Dovolj., нѣкоторн Čajн., Crk., Hil., Jur., нѣкорн Bd., нѣкто Vuk. | єдннн Pripk., єтерн Sof., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir., Dobrš., дрѹзн Rh. Mr., Trn.;

Lk. 9:27 ннцн Dovolj., Trn., Vuk. | єтерн Sof., Čajн., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Dobrš., Karp., єдннн Pripk. kao Mar., дрѹзн Dobrm., Hil.;

Lk. 9:49 ннцн Dovolj., (нѣкого) Trn., Vuk.¹, Crk., Hil. | єтеръ Čajн., Pripk., Vrut., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Rh., Mr., Bd., Dobrš., Karp. kao Mar. | нного Vuk.² | дрѹгаго Dobrm.;

Lk. 9:57 ннкн Dovolj., нѣкын Trn., нѣкѣрнн Vuk., Rh., Bd., нѣкоторн Crk., Hil. | етерь Čajn., Pripk., Vrut., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Dobrš., Dobrm., Karp., едннь Mar.

СЪБОРНШТЕ, СЪБОРЪ – СЪНЬМНШТЕ, СНЬМЪ

Mt. 23:34 зборнщнхъ Dovolj., Jur., Frol., Dl., Gf., Tr., Trn., Mir., Vuk., Crk.¹, Hil. | сьньмнщнхъ Čajn., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., (сьмнщнхъ) Pripk., (саньмнхъ) Vrut., Crk.², Rh., Mr., Bd., Karp., Dobrš. *def.*, Mar.

НА ОНЖ СТРАНЖ – НА ОНЪ ПОЛЬ

Mt. 14:22 на онѣ странѣ Dovolj., Jur., Dl., Gf., Th., Tr. | на ономъ полѣ Čajn., Vrut., Pripk., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir., Karp., Dobrš. kao Mar. (=Trn.), Ass., Zogr., Savv.

МОШТЬНО – ВЪЗМОЖЬНО

Mt. 24:24 мощьно Dovolj., Jur., Frol., Dl., Gf., Pg., Tr., Trn., Mir., Vuk.², Hil.¹ | възможно Čajn., Kop., Vrut., Pripk., Sof., Mlet., Nik., Hval., Div., Dan., Mir.², Crk.¹, Hil.², Rh., Mr., Dobrš., Karp., Crk.², Bd.

ПОДОЛЪННКЪ, ПОДОЛЬ – ВЪСКРНЛЪЕ, КРАН

Mt. 14:36 подооннцн Dovolj., подоль Dobril., подразъ Mir., Frol., Gl., Trn. | въскрнлѣ Čajn., Vrut., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Pripk. *om.*, Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd., Dobrš., Karp.

КЖШТА – СКНННѠА

Lk. 9:33 кѣче трнн Dovolj., трн кжщѠ Trn. | сѣнн трн Čajn., Vrut., Pripk., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir. *def.*, Dobrš., Dobrm., Curz. | трн кровы Karp.

ЗНОН – ВАРЬ

Mt. 20:12 знон Dovolj., Dl., Tr. | варь Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd., Trn., Dobrš., Karp.

ОТЪРОДНІЕ – НШТАДНІЕ

Mt. 23:33 ѡ̀родне Dovolj., ѡ̀родь Mir., отъроднѣ Frol., отъродн Jur., Tr., Dobril., Trn. | нщєднѣ Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., нчєднѣ Kop., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd., Karp., Dobrš. *def.*, Mar.

МЪНОГАШЪДЫ, МЪНОГАЖДН, МЪНОГАШТН – МЪНОЖНЦЄЖ

Mk. 9:22 многашьднн Dovolj., многашн Pripk., Vrut., Mlet., Mir. многашє Čajn., многанщн Hval., Div., Kop., Nik., Dan. kao Savv., многожн Trn. | Dobrš., Karp. kao Mar., Ass., Zogr.

ПРНЧАСТНТН – НАСЛѢДНТН

Mt. 19:29 прнчєстнтъ Dovolj., Jur., Tr., Dobril., Gl.; прннметъ Trn. | наслѣднтъ Čajn., Mlet., Nik., Dan., Hval., Kop., (наслѣдствнтъ) Div., Mir., (наслыдствуетъ) Vrut., Sof., Karp., Dobrš. *def.*, Mar.

МАСЛО – ОЛѢН

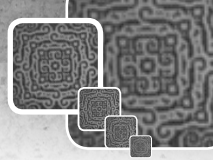
Mk. 6:13 масломь Dovolj., Vrut., Mlet., Nik., Hval., Div., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Jur., Trn., Dobrm. | ѡ̀лѣемь Čajn., Pripk., Dan., Kop., Mir., Bd., Dobrš., Karp. kao Mar., Zogr.

СТРОНТЕЛЬ – ПРНСТАВЪННКЪ

Mt. 20:8 стронтелу Dovolj., Jur., Tr., Dobril. | прнставьннку Čajn., Pripk., Sof., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir., Karp., Dobrš., Mar. (=Trn.).

ПОСЛУХЪ – СЪВѢДѢТЕЛЬ

Mt. 18:16 послуху Dovolj., Frol., Th., Trn. | свдѣтель Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir., Karp.

Osim u gore navedenim primjerima preslavizama, Dovoljski rukopis ima brojne leksičke sličnosti s evanđeljima koja Alekseev (2005: 9), u predgovoru izdanja Matejeva evanđelja, određuje kao predstavničke preslavskog teksta⁹. Prije svega, veliki broj sličnosti pokazuje prema Jurjevskom evanđelju iz 1119–1128. godine te prema Frolovom evanđelju iz 14. stoljeća¹⁰. Osim s navedenom skupinom evanđelja, Dovoljski rukopis u izboru mlađih leksičkih varijanti u većini primjera slijedi i Trnovsko evanđelje (Trn.) na čiji su značaj za rekonstrukciju slavenskog prijevoda upozorili već Jagić (1883) i Speranski (1900). U nastavku teksta donose se leksičke varijante Dovoljskog evanđelja koje svjedoče o njegovoj vezi s gore navedenim slavenskim kodeksima. Prvo se navode one leksičke varijante u kojima se Evanđelje iz Dovolje samostalno uobličava u odnosu na druge bosanske kodekse, a potom leksičke varijante u kojima Evanđelje iz Dovolje prate i druga bosanska evanđelja, a najčešće Kopitarovo i Pripkovićevo evanđelje, rjeđe Mletački zbornik.

1. Leksičke varijante Dovoljskog evanđelja u kojima se udaljava od drugih bosanskih, ali i od evanđelja raške redakcije:

Mt. 12:44 **домъ** Dovolj., Jur., Frolov., Dl., Tr., Trn., Mir.¹¹ | **храмъ** Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mp., Bd. kao Mar., Zogr.;

Mt. 12:44 **глыть** Dovolj., Jur., Dl., Tr., Čud., Pg. | **рчьть** (речеть) Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Zogr.;

⁹ To su: “**Ar** — Архангельское ев. 1092 г., вост.-слав., краткий апракос (РГБ, ф. 178, 1666); в чтениях до Великого поста содержит Древний текст; **D1** — Добролюбово ев. 1164 г., Галиция, полный апракос (РГБ, ф. 256, 103); **Gf** — РНБ, собр. Гильфердинга 1, ок. 1284 г., серб., полный апракос; **Ju** — Юрьевское ев., 1119-1128 гг., Новгород, полный апракос (ГИМ, Син. 1003); **Tr** — собр. Третьяковской галереи (К 5348), к. XII-нач. XIII в., вост.-слав., полный апракос; **VI** — РГБ, ф. 113 (Волоколамск.), 1., к. XIII в., вост.-слав., полный апракос” (v. Алексеев 2005: 9).

¹⁰ Alekseev (2005: 9) Frolovu tetru, Baničko te Vukanovo evanđelje definira kao “Периферийные представители Древнего и Преславского текстов, в которых отражены дальнейшие этапы текстового развития”.

¹¹ Miroslavljevo evanđelje predstavlja zetsko-humsku redakciju.

Mt. 13:31 на ннвн Dovolj., Jur., Dl., Tr. | на селѣ Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Zogr.;

Mt. 13:47 племене Dovolj., Jur., Tr. | рода Čajn., Vrut., Pripk., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Ass., Zogr., Savv.;

Mt. 18:9 нстакнн Dovolj., Frol., Dl., Čud., Trn. | нзмн Čajn., Vrut., Pripk., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Zogr.;

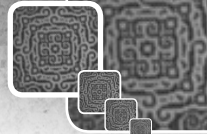
Mt. 18:9 въ езеро огъньовое Dovolj., Jur., Dl., Tr. | въ ѣеонѹ ѡг____ Čajn., д^брь огненоеу Pripk. (=Trn.), Kop., ѣеонѹ ѡгнѹ Vrut., Hval., Div., Nik. (=Dan.), [____]ноу ѡгнѣю Sof., въ ѡгнь вѣчнн Mlet., въ огнь вѣчны Mir., въ геонѹ ѡгнѣнѹ Vuk., Crk., Rh., Mr., въ геенѹ ѡгнѣнѹю Bd., въ ѣеонѣ огннѣѣ Mar., Ass.;

Mt. 18:25 дѣтн Dovolj., Jur., Dl., Tr., Frol., Or., Trn. | чеда Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Ass., Zogr.;

Mt. 18:27 оставн Dovolj., Jur., Dl., Frol., Čud., Pg., Gal., Trn. | ѡпѹстн Čajn., Vrut., Mlet., ѡпѹщѣ Pripk., Hval., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Ass., Zogr., отѣастѣ Savv.;

Mt. 18:35 ѡставлаете Dovolj., Jur., Frol., Dl., Gal., Trn. | ѡпѹщаете Čajn., Vrut., Hval., Div., Nik. (=Dan.), Kop., (ѡпѹстнтѣ) Pripk., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Ass., Zogr.;

Mt. 19:8 нспрѣва Dovolj., Frol., Karp., Trn. kao Ass. i Savv. | ѡп нсконн Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Mlet. om., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar.;

Mt. 20:3 часѣ Dovolj., Frol., Čud., Pg., Trn., Mir. | годннѹ Čajn., Pripk., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kor., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd. kao Mar., Ass., Zogr., Vrut. *def.*;

Mt. 20:9 възеше Dovolj., Jur., Dl., Tr., Čud., Pg. | прнеше Čajn., Pripk., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kor., Frol., Gf., Gal., Trn., Karp., Vuk., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Savv.;

Mt. 22:31 о вѣстанн Dovolj., Frol., Jur., Dl., Gf., Tr., Mir., Čud., Trn. | ѿ вѣскрѣшеннѣ (ѿ вѣскрѣшенн) Čajn., Pripk., Sof., Nik., Dan., Mlet., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd. kao Mar., Zogr.;

Mt. 22:36 велнка Dovolj., Jur., Frol., Dl., Gf., Tr., Čud., Pg., Trn. | большн (больша) Čajn., Vrut., Sof., Pripk., Nik., Dan., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.);

Mt. 24:43 клѣтн Dovolj., Frol., Jur., Tr., Trn. | храма Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Nik. (=Dan.), Vuk.¹², Hil.², храма Mir., Crk.¹³, Hil.¹, Rh., Bd. kao Mar., Ass., Zogr., храмнне Savv., храмннн Hval., Mlet., Vuk.³, Crk.², дому Kor.;

Mt. 25:1 свѣще Dovolj., Frol., Dl., Gf., Trn. | свѣтнльннкн Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kor., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Ass., Zogr., Savv.

2. Leksičke varijante u kojima se Dovoljsko evanđelje slaže s nekim bosanskim (najčešće s Kor. i Pripk., a rjeđe s Mlet.) kao i s nekim evanđeljima raške redakcije (najčešće s Hil. i Crk.):

Mt. 14:11 блѹдвѣ Dovolj., Pripk., Kor., Mlet., Jur., Dl., Tr., Frol., Karp., Trn., Mir., Vuk., Crk., Hil., Mr., Bd. kao Zogr. | мнѣ Čajn., Vrut., Nik. (=Dan.), Hval., Div., Rh. kao Mar.;

Mt. 14:11 отрокнвнцн Dovolj., отроковнцн Kor., Frol., Trn., Mir.¹² | днвнцн Čajn., Vrut., Pripk., Hval., Mlet., Nik. (=Dan.), Div., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd. kao Mar.;

¹² U paralelnom mjestu Mk. 6:28 javlja se leksema *otrokovici*, *otrokovica* u Mstisl., Čud. i A14 – kratki aprakos Moskovske sinodalne biblioteke iz 14. stoljeća, za koji Voskresenskij (1894: 24) napominje da se u tekstu nerijetko priklanja drugoj redakciji.

Mt. 17:23 **вскрѣснеть** Dovolj., Mlet., Jur., Dl., Gf., Frol., Ban., Vuk., Crk., Hil. kao Ass. | **встатн** Čajn., Vrut., Sof., Nik., **встанеть** Pripk., Hval., Div., Dan., Kop., Mir., Rh., Mr., Bd. kao Mar. i Savv.;

Mt. 18:12 **нѣкоему** Dovolj., **нѣкомоу** Pripk., Jur., Dl., Frol., Tr., Gal., Or., **комоу** Trn. | **ετερυ** Čajn., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir., Rh., Mr., Bd. kao Mar., Ass., Zogr. | **δρυγαго** Vuk.;

Mt. 18:17 **повнждь** Dovolj., Jur., Dl., Tr., Frol., Trn., Hil. | **ръцн** Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik., Dan., Kop., Mir., Rh., Mr., Bd. kao Mar., Ass., Zogr., Savv.;

Mt. 18:19 **ω всакомь дѣннн**¹³ Dovolj., Jur., Dl., Tr., Hil.¹ | **ω всакон вещь** Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir., Vuk., Crk., Hil.², Rh., Mr., Bd. kao Mar., Ass., Zogr., Savv.;

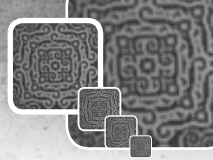
Mt. 18:30 **ведь** Dovolj., Pripk., Mlet., Jur., Dl., Vuk., Trn. kao Mar., Ass., Savv. | **шдь** Čajn., Vrut., Hval., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Zogr.;

Mt. 19:9 **пущеннцѹ** Dovolj., **поущенницеж** Frol., Tr., Crk., **отпоущенницеж** Trn. | **подьпѣгомь** Pripk., (**подьпѣгою**) Vrut., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Čajn. *om.*, Mir., Vuk., Hil., Rh., Mr., Bd. kao Mar., Ass., Zogr.;

Mt. 22:34 **на нь** Dovolj., Dl., Frol., Trn., Gf., Mir. | **въ купѣ** Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik., Dan., Kop. kao Mar., Zogr.;

Mt. 22:37 **вснмь разумомь свонмь** Dovolj., Kop., Dl., Frol., Gf., Trn. | **всею мнсалью твоєю** Čajn., Sof., Vrut., Hval., Dan., Nik. (своєю), Mlet., (**всѣмь помншленнемь твонмь**) Pripk., Mir. (i srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.), **всьеж мысльж твоеж** Mar., Ass., Zogr.;

¹³ U obliku дѣннн riječ je prepravci od oblika дѣаннн.

Mt. 24:39 ὄβηδηςε Dovolj., Kop., Jur., Dl., Gf., Frol., Trn., Tr., Vuk., Crk.¹, Hil. | ωϥᥒγτησε (ωσογτησε) Čajn., Vrut., Pripk., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik., Dan., Mir., Crk.², Rh., Mr., Bd. kao Mar., Ass., Zogr., Savv.;

Mt. 24:42 часъ Dovolj., Kop., Jur., Dl., Gf., Tr., Frol., Trn., Karp., Čud., Vuk., Crk.²³, Hil. | годннѹ Čajn., Pripk., Vrut., Sof., Hval., Mlet., Div., Nik. (=Dan.), Mir., Crk.¹, Rh., Mr., Bd. kao Mar., Ass., Zogr., Savv.;

Mt. 24:43 поткопатн Dovolj., подькопатн Čajn., Kop., Mlet., Jur., Dl., Tr., Frol., Trn., Karp., Vuk., Hil., Mr., Crk.¹² | подьрнтн Sof., подрѣтн Pripk., Hval., Div., Nik., Dan., Mir., Crk.³, Rh., Bd. kao Mar., Ass., Zogr., Savv.;

Mt. 24:51 лнцемьрн Dovolj., (лнцемѣрн) Čajn., Mlet., Jur., Dl., Gf., Tr., Frol., Karp., Trn. | оупокрнтн Pripk., Vrut., Sof., Hval., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir. (i druga srpska evanđelja iz kritičkog aparata Mir.) kao Mar., Ass., Zogr., Savv.;

Mt. 28:2 велнкъ Dovolj., Mlet., Jur., Gf., Tr., Vuk., Crk. kao Savv. | велн Čajn., Pripk., Sof., Hval., Div., Kop., (велен) Nik. (=Dan.), Vrut. *def.*, велен Mir., Hil., Rh., Mr., Bd., велнн Mar. (Trn.), Zogr.

Leksika tzv. mstislavsko-jurjevskog tipa nije u velikoj mjeri prodrla u bosanska evanđelja¹⁴. Kako je to u prethodnim primjerima pokazano, najzastupljenija je u Dovoljskom evanđelju, a potom se javlja u Kopitarovom¹⁵, Pripkovićevom, u drugom predlošku Čajničkog evanđelja,

¹⁴ Naravno, treba se voditi računa o tome da veliki broj rukopisa iz bosanske škole nije sačuvan ili je, pak, izgubljen. Pojava svakog novog rukopisa može dodatno promijeniti sliku.

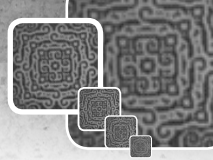
¹⁵ Neki od preslavizama u Pripkovićevom evanđelju: право (Mt. 26:34, Mk. 12:43, Mk. 14:25, Mk. 14:30), вратарю (Mk. 13:34, kao i Čajn.), нѣкн (Mt. 19:16, Mt. 18:12, Mt. 16:28, Lk. 18:9, Lk. 19:12), жнзнь (Mt. 25:46), странамъ (Mt. 12:18); зборнщнхъ (Mt. 13:54, Mt. 9:35, Mt. 10:17, Mt. 12:9); и Коритаровом: право (Iv. 16:23), мнпоутн (Mt. 26:42), многашн (Mt. 17:15); и Čajničkom: старѣшннн жарьчскне (Mt. 27:41), жнзань (Mt. 25:46), странн (Mt. 28:19), ратн (Mk. 13:7), послушьство (Mk. 13:9), багрѣонцѹ (Mk. 15:17), коньць (Mk. 3:26); по петць (Mt. 27:62); и Mletačkom zborniku: жнзань (Mt. 25:46), коньць (Mk. 3:26), златнцѹ (Mt. 22:19).

a nešto rjeđe u Mletačkom zborniku i Daničićevom evanđelju, dok se u ostalim evanđeljima ili ne javlja nikako ili samo izuzetno¹⁶. Sudeći po leksičkom sastavu, jedan od predložaka Dovoljskog evanđelja bio je mlađi od onih predložaka s kojih je prepisivana većina drugih bosanskih rukopisa. Primjeri koji su navedeni pod brojem jedan otvaraju mogućnost da tip teksta jednog od mlađih predložaka koji je stigao u Bosnu nije imao odjeka na evanđelja raške redakcije iz 13. i 14. stoljeća. Posebno su u tom smislu reprezentativni primjeri u kojima Dovoljsko evanđelje ne slijedi kanonska staroslavenska evanđelja, a pokazuje bliske veze s tzv. predstavnicima preslavskog teksta. To su primjeri poput onog u Mt. 24:43 κλῆτη koji se javlja u Dovolj., kao i u Frol., Jur., Mstisl., Tr., Trn.; ovakav leksički izbor, od brojnih slavenskih evanđelja koja su ušla u kritički aparat Matejeva evanđelja, Alekseev (2005: 133) bilježi samo u Frol., Jur. i Tr. U evanđeljima raške redakcije ovaj leksički oblik nije zabilježen (храмъ Hil.², храмннн Crk.², храма Crk.¹³, Hil.¹, Rh., Bd.)¹⁷. Isti je slučaj i s primjerima u въ езеро оганъое (Mt. 18:9), на ннвн (Mt. 13:31) te племене (Mt. 13:47) koji se od brojnih slavenskih rukopisa bilježe u Jur., Mstisl., Dl., a njima se pridružuje Dovoljsko evanđelje. U drugoj skupini primjera Dovoljsko evanđelje pokazuje jednakost u 13 od ukupno 16 leksičkih oblika s Trnovskim evanđeljem, 13:16 s Frol., 12:16 s Dl. i Jur., 7:16 s Vuk., Crk. i Hil. Stoga, ako se pored primjera navedenih u drugoj skupini uzmu u obzir i primjeri iz prve skupine u kojima se Trn. 11 puta (od ukupno 16 navedenih primjera) složilo s Dovolj., postaje očigledna bliskost ovih rukopisa. To bi vodilo ka zaključku da je jedan od predložaka s kojeg je prepisano Dovoljsko evanđelje bio sličan onome u bugarskom Trnovskom evanđelju iz 13. stoljeća.

U Evanđelju po Marku veća je orijentiranost ka drugim evanđeljima bosanske skupine i njihovoj pripadnosti konzervativnijoj tradiciji.

¹⁶ Istraživanja Tatjane Slavove o preslavizmima na primjerima 125 leksičkih parova pokazalo je postojanje svega pet primjera preslavizama u Hvalovom zborniku i Nikoljskom evanđelju. Primjeri su благовоѣна масть (μύρον) Nik., отан (ἐν κρύπτῳ) Nik., Hval., седмнштн Hval., мѣногашѣдн Nik. i масло Nik.

¹⁷ O leksičkim varijantama лексема храмнны / храмы / домъ vidi i u: Horálek 1954: 92.

Arhaičnost drugog dijela rukopisa nije ograničena samo na leksička rješenja već je prisutna i na drugim jezičkim nivoima. Osim što se radi o različitim pisarima, vjerovatno su u pitanju i dva različita predloška s kojih su pisari prepisivali svoj dio teksta. Prvi je pisar vjerovatno bio i pod utjecajem različite pisarske škole u odnosu na onog koji je ispisivao veći dio Evanđelja po Marku. Od gore navedenih preslavizama u Evanđelju po Marku i Evanđelju po Luki javljaju se one lekseme koje su se već uveliko počele prevoditi u kanonskim staroslavenskim spomenicima, poput varijanti *єтеръ* i *нѣкын* (Mk. 2:6, Lk. 9:27, 49, 57). O većoj arhaičnosti u pogledu leksičkih izbora i odstupanjima od druge redakcije slavenskog prijevoda u Evanđelju po Marku svjedoče dolje navedeni primjeri iz ovog Evanđelja, od kojih neki pripadaju najstarijim neslavenskim i slavenskim leksičkim slojevima (grecizmima, moravizmima, ohridizmima):

Mk. 5:18 *ладню*¹⁸ Dovolj., Pripk., Sof., Vuk., *ладнѹ* Vrut., Mir. | *корабль* Čajn., Gal., Mstisl., Jur., Trn., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd.;

Mk. 3:26 *коньчнѡу* Dovolj., Pripk., Vrut., Hval., Div., Nik., Кор., *кочнѡу* Sof., Gal. | *коньць* Čajn., Mstisl., Jur., Dobril., Čud. (T3), Konst. (T4), kao Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd.;

Mk. 5:40 *отроче* Dovolj., Pripk., Sof., Mir., Rh., Mr. | *ωτροковнца* Čajn., Gal., Mstisl., Čud., Konst., Trn., Vuk., Crk., Hil., Bd. | *днвѣца* Vrut.;

Mk. 5:3 *оужемъ желѣзъннмъ (желѣзномъ ѹжемъ)* Gal., Dovolj., Pripk., Vrut., Vuk., Sof., Mir., Crk., Hil., *желѣзномъ жжемъ* Mar., *желѣзномъ жжемъ* Ass. | *вернгамн* Čajn., Кор., Mstisl., Jur., Rh., Mr., Bd.;

Mk. 5:23 *ожнветь* Dovolj., Кор., Nik., Mlet., Hval., Sof., Vrut., Pripk., Mir., Vuk., Crk., Rh., Mr., Gal., Trn., Dobrš., Čud. kao Zogr., Mar. | *жнва бѹдетъ* Čajn., Dan., Bd. kao Mstisl., Jur., Dl., Konst.;

¹⁸ O moravizmu *ладнн* vidjeti u: Львов 1966: 269.

Мк. 5:25 етера Sof., Dovolj., Mir., еднна Vrut., Pripk. | нѣкаѣ (нѣкоѣ) Čajn., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd., Mstisl., Čud., Konst. | дръгаѣ Jur.;

Мк. 6:8 запрѣти Dovolj., Pripk., Vrut., Sof., Mir., Rh., Mr. kao Gal. | заповѣда Čajn., Mstisl., Čud., Konst., Vuk., Crk., Hil., Bd.;

Мк. 6:10 колнждо Dovolj., Pripk., Vrut., колн | колнждо Sof., Mir., Vuk., Hil., Gal. | аще Čajn., Mstisl., Jur., Dl., Rh., Mr., Bd.;

Мк. 6:25 сѣцѣ Dovolj., снцѣ Sof., Nik., съгн Pripk., сѣцы Hval., снце Div., снцн Mlet., *om.* Vrut. | ѸСѢКНОВЕНУ Кор., Mir. | нынѣ Čajn., Dan., Vuk., нѣѣ Trn., Mstisl.;

Мк. 7:4 коупле Dovolj., Pripk., Sof., Hval., Div., Nik., slično i Кор., Mir. | тръжница Čajn., Mstisl., Trn., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd.;

Мк. 7:4 крыщеннѣ Dovolj., Pripk., Vrut., Sof., Mir., slično Gal. | погруженнѣ Čajn., Trn., Rh., Mr., Bd.;

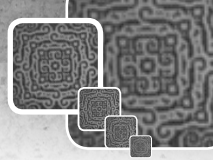
Мк. 7:6 кромн Dovolj., Sof., Hval., Div., Nik., Кор., Rh. kao Gal. | далече Čajn., Pripk., Mir., Vuk., Crk., Hil., Rh., Mr.;

Мк. 8:3 етерн Dovolj., Hval., Div., Nik., Кор., еднн Pripk. | дръзн Čajn., Gal., Mstisl., Mir.;

Мк. 8:15 виднѣ Dovolj., Div., Кор., Nik., Hval., Pripk., Vrut., Mlet., Trn., Mir., Crk., Hil., Rh., Mr. | смотрнѣ Mstisl. | зрнѣ Čajn., Bd., Čud., Konst.;

Мк. 8:10 горѣ (горѣ) Dovolj., Pripk., Hval., Div., Nik., Кор. | странѣ Čajn., странн Vrut., Mir., Gal., Mstisl., Konst., частн Čud.;

Мк. 9:21 отрочнне Dovolj., ѡтрочница Pripk., отрочннн Vrut., Mir., Vuk. | дѣства Čajn., slično Gal., Čud., Mstisl., Konst., Crk., Hil., Rh., Mr., Bd.

U nastavku teksta navedeni su primjeri grecizama u Ev. po Marku¹⁹, a koji Dovoljsko evanđelje odvajaju od rukopisa koji su navedeni kao predstavnici preslavskog teksta i približavaju bosanskim rukopisima:

Mk. 3:28 *βλασφημία* (βλασφημία) Dovolj., Pripk., Sof., Hval., Div., *βλασμη* Kop., Mir. | *χυλα* (χυлы) Čajn., Vrut., Gal., Mstisl., Jur., Dl., Vuk., Crk., Hil., Bd.;

Mk. 16:1 *ἀρωματι* (άρωμα) Dovolj., *αλοματι* Čajn., *аромати* Pripk., Vrut., Hval., Div., Nik., Kop. | *вона* Trn., Jur., Dl.²⁰;

Mk. 6:27 *σπεκυλάτωρ* (σπεκουλάτωρ) Dovolj., Čajn., Pripk., Hval., Div., Nik., Kop., Rh., Mr., Bd. | *вонна* Vrut., Mir., Crk. | *уцькатель* Vuk. kao Jur., Dl.²¹

Prisutne su i one slavenske leksičke varijante koje su još u najstarijim spomenicima zamijenile odgovarajuće grecizme. Navedeni su grecizmi zamijenjeni u većini bosanskih evanđelja, a sačuvani su u npr. Mstislavljevom evanđelju, jednom od glavnih predstavnika druge redakcije:

Mk. 7:26 *ποганиνη* (ποганиνη) Dovolj., Hval., Mlet., Pripk., Vrut., Sof., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir., Hil. kao Mar. (=Trn.), Zogr. | *ѣлньска* Čajn., Gal., Mstisl., Crk., Bd., Rh., Mr. | *χαναωνны* Vuk.;

Mk. 14:3 *μαστι* Dovolj., Div., Kop., Nik., Mlet., Hval., Pripk. | *мѣра* Čajn., Dan., Mstisl., *мнрь* Bd., *помазанъ* Trn., Mir., Rh., Mr., *χρηзмы* Vuk., Crk., Hil. kao Mar., Zogr.

Na temelju tih različitih leksičkih izbora u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Marku može se zaključiti da je Dovoljsko evanđelje najvjerovatnije prepisano s najmanje dva različita predloška. U odnosu

¹⁹ Navedena lista grecizama u Evanđelju po Marku nije konačna.

²⁰ Usp. Jagić 1913: 303.

²¹ Isto, 319.

na Evanđelje po Marku, Evanđelje po Luki²² pokazuje više leksičkih rješenja, koja ga odvajaju od većine drugih bosanskih rukopisa. Odstupanja od drugih bosanskih rukopisa nisu zabilježena u potpunom Evanđelju po Luki, s tim da treba imati na umu da nedostaje značajan dio Evanđelja po Luki. Odstupanja od drugih bosanskih rukopisa orijentirana su posebno na srednju sekciju Evanđelja po Luki:

Lk. 9:22 *въскръсноутн* Dovolj., Pripk., Kop., Vuk., Crk., Hil. kao *Zogr.* | *въстатн* Čajn., Vrut., Hval., Div., Nik. (=Dan.), Trn. kao *Mar.*;

Lk. 9:42 *ндущу* Dovolj., Vuk. | *грѣдоущоу* (*грѣдоущѣ*) Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Trn. kao *Mar.*, *Ass.*, *Zogr.*;

Lk. 9:43 *велнчствн* Dovolj., Kop., Dan., Vuk. kao *Savv.* | *велчнн* Čajn., *велчн* Pripk., *Hval.*, *Div.*, *Nik.*, *велчню* Vrut., *Mar.*, *Ass.*, *Zogr.*;

Lk. 9:33 *куче трнн* Dovolj., *трн кжщѣ* Trn. | *сѣнн трн* Čajn., Vrut., Pripk., Mlet., Nik., Dan., Hval., Div., Kop., Mir. *def.*, *Dobrš.*, *Dobrm.*, *Curz.* | *трн кровы* Karp.;

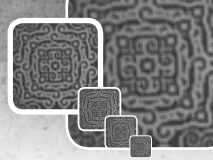
Lk. 10:4 *мѣшца* Dovolj., Vuk., *мѣшца* Ju., *Mstisl.*, *Dl.*, *Tr.*²³ | *пнрн* (*фнрн*) Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Div., Nik., Dan., Kop., Trn. | *врѣтнща* Mir., Crk., Rh., Mr., Bd. kao *Mar.*, *Zogr.*;

Lk. 10:13 *лѣтн* Dovolj., Vuk., Hil.²⁴ | *горе* Čajn., Pripk., Vrut., Hval., Div., Nik. (=Dan.), Kop., Mir., Rh., Mr., Hil., Crk., Bd., Trn. kao *Mar.*, *Zogr.*

²² S obzirom na činjenicu da nam za Evanđelje po Luki nisu dostupni predstavnici pre-slavskog teksta (Jur., Dl., Tr., Gf.), odnosno rukopisi druge redakcije, usporedit će se s Vukanovim evanđeljem kao predstavnikom druge redakcije.

²³ Leksičke varijante za Jur., Mstisl., Dl., Tr. navode se prema podacima iz: Horálek 1954: 71.

²⁴ U kritičkom aparatu Miroslavljeva evanđelja ne navodi se da leksemu *лѣтн* bilježi Hil. Podatak je preuzet iz: Vakareliyska 2008: 393.

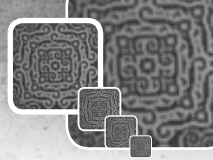

U ovim se primjerima Evanđelje iz Dovolje slaže s Vukanovim evanđeljem kojeg je G. A. Voskresenskij (1894) uvrstio u evanđelja druge redakcije. Međutim, treba napomenuti da prva dva primjera *вѣскрѣсноути* i *нѣщѣ* nisu dovoljno relevantna za određivanje bližih međuredakcijskih veza jer navedene leksičke varijante predstavljaju sinonimske parove (naprimjer *вѣскрѣсноути* : *вѣсѣтати*) koji postoje u ranom, stsl. razdoblju, o čemu svjedoči razdijeljenost frekventnosti izbora prema odnosu aprakos : tetra. Slično je i s trećim primjerom (Lk. 9:43). Naime, navedena je leksička varijanta zabilježena već u Savinoj knjizi.

Posebnu pažnju privlače drugi navedeni primjeri: *куче* (Lk. 9:43), *мѣшца* (Lk. 10:4) i *лѣти* (Lk. 10:13). Primjeri nedvojbeno svjedoče o bliskoj vezi Dovoljskog evanđelja s Jur., Mstisl., Dl. i Trn. Primjer *лѣти* (Lk. 10:13) prema dostupnim podacima zajednički je Dovolj., Vuk. i Hil., a ne pojavljuje se u drugim bosanskim rukopisima. Od velikog broja slavenskih rukopisa V. Jagić (1913: 336) bilježi da se ovaj leksički oblik pojavljuje u Trnovskom evanđelju i to u stihovima Mk. 14:21, Lk. 6:25, 26; bilježi ga i Ostr. u Mt. 26:24 te Srećk. u Lk. 11:44, 47, 52. Dovoljsko evanđelje pokazuje vezu sa Sofijskim evanđeljem i Hvalovim zbornikom. Naime, u stihu Mt. 27:52 Dovoljsko, Sofijsko evanđelje i Hvalov zbornik imaju *санѣтъ* umjesto *свѣтыѣхъ*. Leksema *санѣтъ* vodi porijeklo od latinskog *san(c)tus*, odnosno italijanskog *santo*, pa bi mogla svjedočiti o utjecaju na samom bosanskom području, gdje se bizantska tradicija doticala s latinskom.

Zaključak

Za ispitivanja međuredakcijskih odnosa Dovoljsko evanđelje predstavlja izuzetno važan kodeks. Brojne jezičke i leksičke inovacije govore da je rukopis nastao početkom 15. stoljeća. U odnosu prema drugim evanđeljima iz bosanske grupe Dovoljsko evanđelje u pogledu leksičkih izbora pokazuje jače inoviranje. Zbog toga su mu leksička rješenja često drugačija od onih koja imamo u većini drugih bosanskih kodeksa koji pokazuju tendenciju za očuvanjem konzervativne leksike. Najveći broj leksičkih inovacija su tzv. preslavizmi, a zabilježeni su u najvećoj mjeri u Evanđelju po Mateju. U Evanđelju po Marku veća je orijentiranost ka drugim evanđeljima bosanske skupine i njihovoj pripadnosti konzervativnijoj tradiciji. Arhaičnost drugog dijela rukopisa nije ograničena samo na leksička rješenja već je prisutna i na drugim jezičkim nivoima. Leksička inoviranost prvog dijela rukopisa i arhaičnost Evanđelja po Marku govore da je Evanđelje iz Dovolje prepisano s najmanje dva predloška. U odnosu na Evanđelje po Marku, Evanđelje po Luki pokazuje više leksičkih rješenja koja ga odvajaju od većine drugih bosanskih rukopisa. Odstupanja od drugih bosanskih rukopisa nisu zabilježena u potpunom Evanđelju po Luki, s tim da treba imati na umu da nedostaje značajan dio Evanđelja po Luki. Brojni su primjeri (u Ev. po Mateju) leksičkih slaganja Dovoljskog evanđelja s Trnovskim bugarskim evanđeljem, što navodi na zaključak da je jedan od predložaka Dovoljskog evanđelja blizak predlošku Trnovskog bugarskog evanđelja.

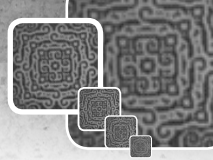

Bibliografija

Izvori

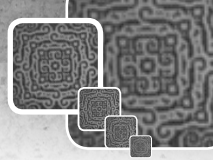
- Ass. Codex Assemanius, Vatikanska apostolska biblioteka. Asemanevo evanđelje: Faksimilno izdanje, "Nauka i izkustvo", Sofija 1981; izd. u ćirilичnom prijepisu: Kurz, J. (ed.) (1955): *Evangeliář Assemanův*. Kodex Vatikánský 3. slovanský, díl II, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha.
- Ban. Baničko evanđelje (tetra), bugarski crkvenoslavenski, kraj 13. stoljeća, Nacionalna biblioteka Kiril i Metodij, Sofija. Izd.: Dogramadžieva, E., Rajkov, B. (podg.) (1981): *Baniško evanđelje: Srednob'lgarski pametnik ot XIII vek*, BAN, Sofija. Digitalne snimke dostupne na stranici <http://europeana.eu>.
- Bd. Bogdanovo evanđelje (puni aprakos), srpski crkvenoslavenski, 13–14. stoljeće, Zbirka Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Leksičke varijante prema Mirosavljevom evanđelju u: Rodić, Jovanović 1986.
- Crk. Crkolez br. 1 (puni aprakos), srpski crkvenoslavenski, sredina 13. stoljeća. Najveći dio rukopisa nalazi se u zbirci manastira Dečani, u zbirci Crkoleza, a manji dio, početak rukopisa, nalazi se u Grujićevoj zbirci Muzeja Srpske pravoslavne crkve u Beogradu. Leksičke varijante prema Mirosavljevom evanđelju u: Rodić, Jovanović 1986.
- Čajn. Čajničko evanđelje (tetra), crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 14–15. stoljeće, Muzej Crkve Uspenja Bogorodice i Crkve Vaznesenja Hristovog, Čajniče. Digitalne snimke iz kolekcije Foruma Bosnae; crno-bijele fotografije iz Arhiva Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

- Čud. Čudovski Novi zavjet, ruski crkvenoslavenski, 1354/5. god. Leksičke varijante iz Ev. po Marku u: Voskresenskij (V) 1894. Izd.: mitropolit Pitirim (Nečaev) (2001): *Čudovskaja rukopis' Novogo Zaveta 1354 goda. Trud svt. Aleksija mitropolita Kievskogo, Moskovskogo i vseja Rusi čudotvorca, Severnyj palomnik, Moskva.*
- Gal. Galičko evanđelje (tetra), ruski crkvenoslavenski, 1144. god. Leksičke varijante Ev. po Marku u: Voskresenskij (A) 1894. Izd.: arhim. Amfilohij (Sergievskij-Kazancev) (1882–1883): *Četveroevangelie Galičskoe 1144 goda...*, I–III, Moskva.
- Dan. (Nik.b) Daničićevo (Nikoljsko^b) evanđelje (tetra), crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 14–15. stoljeće. Leksičke varijante prema Nikoljskom evanđelju u: Daničić, Đ. (1864): *Nikoljsko jevanđelje*, Državna štamparija, Biograd.
- Div. Divoševo evanđelje (tetra), crkvenoslavenski bosanskog porijekla, prva četvrtina 14. stoljeća, Manastir Cetinje, br. 323. Leksičke varijante prema Hval. u: Kuna et al. 1986.
- Dl. Dobrilovo evanđelje, ruski crkvenoslavenski, 1164. god. Leksičke varijante Ev. po Mateju u: Alekseev 2005
- Frol. Frolovo evanđelje (tetra), RNB F.p.I.14, ruski crkvenoslavenski, 14. stoljeće. Leksičke varijante prema Marijanskom evanđelju u kritičkom aparatu: Alekseev 2005.
- Hil. Hilendarsko evanđelje (puni aprakos), srpski crkvenoslavenski, treća četvrtina 13. stoljeća, manastir Hilandar (rukopis br. 8), Sveta Gora. Leksičke varijante prema Mirosavljevom evanđelju u: Rodić, Jovanović 1986.
- Hval. Četveroevanđelje iz Zbornika Hvala krstjanina, crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 1404. godine, Biblioteca dell'Universita, Bologna, Cod. 3575b. Izd.: Kuna, H., Gošić, N., Grabar, B., Jerković, V., Nazor, A.

- (1986): *Hvalov zbornik (faksimil, transkript i komentar)*, Svjetlost – Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- Jur. Jurjevsko evanđelje (puni aprakos), ruski crkvenoslavenski, 1119–1128. god., GIM, Sin. 1003. Leksičke varijante u: Alekseev 2005. (Evanđelje po Mateju), Voskresenskij 1894. (Evanđelje po Marku).
- Karp. Karpinsko evanđelje (aprakos), 13–14. stoljeće, crkvenoslavenski makedonskog porijekla, Gosudarstvennyj istoričeskij muzej, Moskva, kolekcija Hludov. br. 28. Varijante iz Evanđelja po Mateju u: Alekseev 2005; varijante iz Evanđelja po Marku u: Voskresenskij (A9). Izd.: Despodova, V., Bicevska, K., Pandev, D., Mitrevski, Lj. (red.) (1995): *Karpinsko evangelie*, Makedonski srednovjekovni rakopisi 4, Prilep–Skopje.
- Kop. Kopitarovo evanđelje (tetra), crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 14–15. stoljeće, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, br. 24. Leksičke varijante prema Hval. u: kritički aparat Hvalovog zbornika.
- Mar. Codex Marianus. Izd.: Jagić V. (ed.) (1883): *Quattuor evangeliorum, Versionis palaeoslovenicae, Codex Marianus glagoliticus, Characteribus cyrillicis transcriptum*, Apud Weidmannos, Berolini.
- Mir. Mirosavljevo evanđelje (puni aprakos), humska redakcija, 1161–1170, Narodna biblioteka Srbije, Beograd, br. 1536. Izd.: Rodić, N., Jovanović, G. (1986): *Mirosavljevo jevanđelje – kritičko izdanje*, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda SANU, I odeljenje, knj. XXXIII, Institut za srpskohrvatski jezik SANU, Beograd.
- Mlet. Četveroevanđelje iz Mletačkog zbornika, crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 14. stoljeće, Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia. Faksimilno izd.: Pelusi, S. (1991): *Novum Testamentum Bosniacum Marcianum*, Studio Editoriale Programma, Padova.

- Mp. Mokropoljsko evanđelje (puni aprakos), srpski crkvenoslavenski, sredina 13. stoljeća. Leksičke varijante prema Mirosavljevom evanđelju u: Rodić, Jovanović 1986.
- Mstisl. Mstislavovo evanđelje (aprakos), ruski crkvenoslavenski, 1117. godina (12. stoljeće). Leksičke varijante za Evanđelje po Marku prema: Voskresenskih (B) 1894. Izd.: Žukovskaja, L. P., Vladimirova, L. A., Pankratova, N. P. (1983): *Aprakos Mstislava Velikogo*, Institut ruskog jezika im. V. V. Vinogradova, Gosudarstvennyj istoričeskij muzej, Moskva.
- Nik. Nikoljsko evanđelje (tetra), crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 14–15. stoljeće, Biblioteka Sir Chester Beatty, Dublin, W147. Izd.: Daničić, Đ. (1864): *Nikoljsko jevanđelje*, Državna štamparija, Biograd.
- Pg. Četveroevanđelje iz Kolekcije M. P. Pogodina 21, druga polovina 14. stoljeća, Ruska nacionalna biblioteka. Leksičke varijante prema Marijanskom evanđelju za Evanđelje po Mateju u: Alekseev 2005.
- Pripk. Pripkovićevo evanđelje (tetra), crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 14–15. stoljeće. Fotografije iz Arhiva Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Rh. Raškohilandarsko evanđelje (tetra), srpski crkvenoslavenski, kraj druge četvrtine 13. stoljeća, manastir Hilandar, Hil. br. 22. Leksičke varijante prema Mirosavljevom evanđelju u: Rodić, Jovanović 1986.
- Savv. Digitalna verzija na: <http://unikdoc.rusarchives.ru/GRSearch/Search/Details/7154f8df-cfba-4530-81e7-6b0ba4c4bb86?AspxAutoDetectCookieSupport=1>
- Sof. Sofijsko evanđelje, crkvenoslavenski bosanskog porijekla, 14–15. stoljeće, Nacionalna biblioteka “Kiril i Metodij”, Sofija, br. 23 i br. 468. Digitalne snimke dostupne na: <http://europeana.eu>.
- Tr. Evangelie Tret’jakovskoj galerei, puni aprakos, ruski crkvenoslavenski, kraj 12. ili početak 13. stoljeća. Leksičke varijante u: Alekseev 2005.

- Trn. Trnovsko evanđelje (tetra), bugarski crkvenoslavenski, 13. stoljeće. Leksičke varijante prema Marijanskom evanđelju u: Valjavec, M. K. (1889) “Trnovsko tetrajevandjelje”, *Starine*, 21, Zagreb, 1–68.
- Vrut. Vrutočko evanđelje (tetra), crkvenoslavenski bosanskog porijekla, kraj 14. stoljeća, Univerzitetska biblioteka “Kliment Ohridski”, Skoplje. Izd.: Nakaš, L. (2015): *Vrutočko bosansko četveroevanđelje*, Forum Bosnae, Sarajevo.
- Vuk. Vukanovo evanđelje (puni aprakos), zet., kraj 12. stoljeća. Faksimilno izd.: Vrana, J. (1967): *Vukanovo evanđelje*, Srpska akademija nauka, Beograd.
- Zogr. Codex Zographensis. Izd.: Jagić, V. (1879): *Quattor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus; characteribus cyrillicis transcriptum, notis criticis prolegomenis appendicibus auctum*, Berolini.

Internetske stranice

Bible Hub: Greek Text Analysis: <http://biblehub.com/text/mark/1-1.htm>

Starob'lgarski rečnik: http://histdict.uni-sofia.bg/oldbgdict/oldbg_search/

Kata Biblon: Wiki Lexicon of the Greek New Testament: <http://lexicon.katabiblon.com/>

Rječnici

Slovník jazyka staroslověnského (1958–1997). Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Praha.

Literatura

Alekseev, A. A. et al. (2005): *Evangelie ot Matfeja v slavjanskoj tradicii*, Rossijskoe biblejskoe obščestvo, Sankt-Peterburg.

Cejtlin, R. M. (1977): *Leksika staroslavjanskogo jazyka: Opyt analiza motivirovannyh slov po dannym drevnebolgarskih rukopisej X–XI vv.*, Akademija nauk SSSR, Institut slavjanovedenija i balkanistiki, Moskva.

Cejtlin, R. M., Večerka, R., Blagova, E. (pr.) (1994): *Staroslavjanskij slovar' (po rukopisjam X–XI vekov)*, Russkij jazyk, Slavjanskij institut Akademii nauk Češskoj Respubliki, Institut slavjanovedenija i balkanistiki Rossiskoj akademii nauk, Moskva.

Granstrem, E. E. (1953): *Opisanie russkih i slavjanskih pergamennyh rukopisij: rukopisi russkie, bolgarskie, moldovlahijskie, serbskie*, B. i., Leningrad.

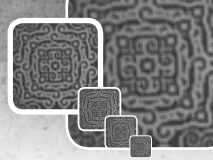
Grickat, I. (1961–62): “Divoševo jevanđelje. Filološka analiza”, *Južnoslovenski filolog*, књ. XXV, SANU, Beograd, 227–295.

Grković-Mejdžor, J. (2001): “Pitanja iz staroslovenske sintakse i leksike”, *Lingvističke sveske 1*, Filozofski fakultet, Novi Sad.

Horálek, K. (1954): *Evangeliáře a Čtveroevangelia. Příspěvky k textové kritice a k dějinám staroslověnského překladu evangelia*, SPN, Praha.

Jagić V. (ed.) (1883): *Quattuor evangeliorum, Versionis palaeoslovenicae, Codex Marianus glagoliticus, Characteribus cyrillicis transcriptum*, Apud Weidmannos, Berolini.

Jagić, V. (1913): *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache*, Berlin (Wien 1900).

Jerković, V. (1975): *Paleografska i jezička ispitivanja o Čajničkom evanđelju*, Matica srpska, Beograd.

Kardaš, M. (2014): “O jezičkim i grafijskim odlikama Sofijskog bosanskog evanđelja”, *Forum Bosnae*, 66, Međunarodni forum Bosna, Sarajevo, 138–149.

Kuna, H., Gošić, N., Grabar, B., Jerković, V., Nazor, A. (1986): *Hvalov zbornik (faksimil, transkript i komentar)*, *Svjetlost – Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine*, Sarajevo.

Kuna, H. (2008): *Srednjovjekovna bosanska književnost*, Forum Bosnae, Sarajevo.

L'vov, A. S. (1966): *Očerki po leksike pamjatnikov staroslavjanskoj pis'mennosti*, Nauka, Moskva.

Mihaljević, M., Šimić, M. (2013): “Preslavizmi u hrvatskoglagoljskim tekstovima”, u: Turk, M. (ur.): *A tko to ide?, Hrvatski prilozi XV. međunarodnom slavističkom kongresu*, Hrvatska sveučilišna naklada – Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 11–23.

Nakaš, L. (prir.) (2014): *Vrutočko bosansko četverojevanđelje*, transliteracija Mehmed Kardaš, prijevod pogovora Desmond Maurer, Međunarodni Forum Bosnae, Sarajevo.

Pešikan, M., Jovanović, G. (1974–1975): “Tekstološki sastav i osnovne odlike teksta najstarijih srpskih četverojevanđelja”, *Južnoslovenski filolog*, br. 31, SANU, Institut za srpski jezik, Beograd, 23–53.

Rodić, N., Jovanović, G. (1986): *Miroslavljevo jevanđelje – kritičko izdanje*, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda SANU, I odeljenje, knj. XXXIII, Institut za srpskohrvatski jezik SANU, Beograd.

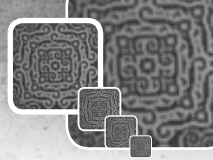
Slavova, T. (1989): *Preslavska redakcija na Kirilo-Methodievija starob'lgarski evangelski prevod*, Kirilo-Methodievski studii, kn. VI, Kirilo-Methodievskijat naučen cent'r k'm BAN, Sofija, 15–129.

Speranskij M. N. (1900): *K istorii slavjanskogo perevoda Evangelija*, Tip. Varšavskogo učebnogo okruga, Varšava.

Vakareliyska, C. M. (2008): *The Curzon Gospel. Vol. I: An Annotated Edition*, Oxford University Press, Oxford.

Izjava autora o nepostojanju sukoba interesa i poštivanju općih etičkih kodeksa:

Autor potvrđuje da ne postoji nikakav stvarni ili mogući sukob interesa vezan za ovaj tekst te da je tekst napisan u skladu s etičkim kodeksima prema preporukama COPE (Committee of Publishing Ethics).

THE LEXICAL CHARACTERISTICS OF THE GOSPEL FROM DOVOLJA

Abstract: The paper analyzes the lexical characteristics of the Gospel of Dovolja. The analysis shows numerous lexical similarities with the second Slavonic translation (T2). Consequently, this Bosnian codex from the beginning of the 15th century shows lexical innovations that are characteristic for the Center of the Preslav, which separates it from most other Bosnian codex that have significant orientation towards a more conservative tradition. In addition to lexical innovations, other linguistic innovations have also been studied in detail, such as the transition $l > o$. Considering this transition, the Gospel is placed at the beginning of the 15th century. Comparative analysis of the preserved text of the Gospel showed that innovations are not equally represented throughout the codex. In fact, in the first part of the manuscript, that is, in Matthew's Gospel, they are far more frequent than in the Gospel of Luke, and significantly less than the Gospel of Mark. Various shear solutions result from the existence of at least two different templates, from which the writers transcribed the text of the Gospel.

Keywords: Gospel from Dovolja, Bosnian literary tradition, preslavisism, lexical innovations.